

1946, primăvara. Spre Anglia

Băiatul era totul pentru ea. Micuț și neastâmpărat, avea ceva din nervozitatea unei sălbăticiuni scoase din ascunzătoare. Inimile întunecate ale celor pierduți, ale celor regăsiți și ale celor nici-odată uitați trăiau, toate, în trupul acestui copil, în ochii lui vioi. Îl iubea cu aceeași forță neiertătoare care face pădurile să crească din adâncul pământului, dar tot se temea că nu era de-ajuns pentru a-l ține lângă ea. Așa că-l ducea în Anglia, convinsă că Janusz o să-l iubească la rândul lui și o să-l ocrotească.

Pe lista pasagerilor de la bord era trecută ca Silvana Nowak. Douăzeci și șapte de ani. Căsătorită. Mama unui băiat, Aurek Josef, în vârstă de șapte ani.

— Ocupația ? a întrebat-o soldatul britanic, verificând actele de identitate pe care i le dăduse.

S-a uitat la hârtiile de pe biroul lui și a văzut pagini întregi pline cu nume de femei. În dreptul tuturor scria că sunt casnice sau menajere.

În spatele ei, alte sute de femei, îmbrăcate la fel ca ea, în haine primite de pomană, așteptau în tăcere, împreună cu copiii lor. Pe o pancartă aflată deasupra capului soldatului, regulile care se aplicau pe vapor erau detaliate în mai multe limbi, inclusiv în poloneză. *Toate paturile și așternuturile vor rămâne în proprietatea navei. Orice obiect furat va fi confiscat.*

Silvana și-a strâns mai tare băiatul. Soldatul i-a aruncat o privire fugară, apoi s-a uitat din nou în hârtii. Ea știa de ce. Îl stingherea vederea unei femei așa de neîngrijite și a unui băiețel așa de agitat. Și-a dus o mână la baticul de pe cap, să se asigure că e la locul lui, iar cu cealaltă l-a înghiontit pe Aurek, încercând să-l facă să stea drept.

— Ocupația?

— Supraviețuitoare, a șoptit, primul cuvânt care i-a venit în minte.

Soldatul nu a privit-o. A ridicat stiloul.

— Casnică sau menajeră?

— Nu știu, a spus.

Apoi, conștientă de coada care se foia nerăbdătoare în spatele ei, a răspuns:

— Casnică.

Asta a fost tot. Au înregistrat-o, i-au scris frumos numele într-un caiet, cu cerneală neagră permanentă. I s-a dat un număr de transport și i-au prins la rever o etichetă cu informațiile pe care le trecuseră și pe lista de pasageri. Dovada că ea și băiatul erau mamă și fiu. Era un început bun. Până la urmă, nimeni nu poate contesta sau pune la îndoială un document oficial. Doar titulatura de *casnică* părea discutabilă. Silvana era sigură că nimeni n-ar putea crede că există vreo legătură între ea și cuvintele *casă* și *nevastă*¹.

Toată noaptea, în vreme ce marea purta vasul și pe călătorii de la bord către un alt ținut, Silvana s-a străduit să-și amintească. Și-a găsit un loc pe unul dintre coridoarele aglomerate de sub punte și s-a așezat cu brațele încrucișate, cu picioarele strânse sub ea. Întoarsă astfel către sine, cu Aurek ascuns sub palton, respira greu aerul plin de miros de transpirație și de fum și încerca să-și amintească viața ei cu Janusz, vibrațiile motoarelor marcând trecerea timpului. Și, totuși, o vizitau mereu aceleași amintiri. Cele pe care n-ar fi vrut să le aibă. Un drum pe care n-ar fi vrut să meargă, un cer murdar, plin de stropi de ploaie și de avioane care țâșneau din nori. A scuturat din cap, încercând să se gândească la altceva, să decupeze imaginea ce în mod sigur urma să apară. Și iat-o. Nămolul strălucind sub pași. Copacii răsucindu-se în bătaia vântului și un copil înfășat într-o grămadă de pături colorate, culcat într-o roabă de lemn.

¹ În engleză, cuvântul *housewife* (casnică) este compus din *house* (casă) și *wife* (nevastă). (N. tr.)

Silvana l-a tras pe Aurek mai aproape de ea și l-a ținut strâns, legându-l înaintea și-napoi, în timp ce amintirile se îndepărtau. Copilul a scos o mână slăbănoagă de sub haină, iar ea i-a simțit degetelele căutându-i fața. Și cum se făcea că dragostea și pierderea erau atât de strâns legate? Pentru că, oricât de mult l-ar fi iubit pe băiat, și-l iubea cu disperare, ca și cum viața ei toată ar fi depins de el, pierderea era întotdeauna acolo, mereu pe urmele ei.

Când zorii au început să picure lumină în obscuritate, Silvana era prea obosită ca să se mai poată gândi la ceva și a închis în cele din urmă ochii, lăsând zgomotul motoarelor, monoton ca bătăile unei inimi, s-o poarte într-un binecuvântat somn fără vise.

Dimineața a adus cu ea un soare arzător și adieri sărate. Silvana și-a făcut loc prin mulțime către puntea superioară, cu Aurek agățat de paltonul ei. Ținându-se de balustradă, l-a lăsat să se ghemuiască la picioarele ei, sprijinit de ea. Dedesubt, la mare distanță, erau valuri verzi, și ea le privea încercând să-și imagineze cum va fi Anglia, o țară despre care nu știa altceva decât că acolo trăia acum bărbatul ei, Janusz.

Ea se pierduse, iar el o găsisese. El credea probabil că se întoarce în trecut; că ea va fi la fel cum o lăsase, soția lui tânără, cu bucle roșcate prinse cu agrafe, zâmbind și ținându-l în brațe pe fiul lor iubit. Nu avea de unde să știe că trecutul era mort și că ea era fantoma soției lui de altădată.

S-a sprijinit de balustradă, amețită de tangaj. Își lăsase țara mult în urmă, iar acum nu se mai vedeau malurile, nu mai era niciun petic de pământ după care să plângă, doar apă cât vedeai cu ochii și așchii orbitoare de lumină spintecând valurile. Nu-l mai văzuse pe Janusz din ziua în care acesta părăsise Varșovia, în urmă cu șase ani lungi. Oare o să-l mai recunoască? Își amintea de ziua în care se cunoscuseră, data căsătoriei, măsura lui de la pantofi; faptul că era dreptaci. Dar la ce-i folosea colecția asta ciudată de date și fapte?

A aruncat o privire către mare, cu valurile ei fremătând neîncetat. Îl iubise odată. Măcar de atâta lucru putea fi sigură.

Dar așa de multă vreme se întindea pierdută între ei ! Șase ani, care păreau o sută. Putea ea, într-adevăr, să spună că este bărbatul ei doar pentru că-și amintea ce număr poartă la cămașă ?

Aurek a tras-o de mână și Silvana s-a lăsat în genunchi, ștergându-și buzele cu dosul mânecii, încercând să zâmbească. Pentru băiat făcea călătoria asta. Un băiat trebuie să aibă un tată. În curând, aveau să lase trecutul în urmă, iar Anglia avea să devină prezentul lor. Iat-o convinsă că vor putea să trăiască fiecare clipă fără să se gândească la ziua de ieri, fără amintiri care să-i amenințe și fără povești care să-i urmărească. Și-a trecut degetele prin părul scurt al copilului, iar el și-a încolăcit brațele în jurul gâtului ei. Era în drum către o nouă viață și ducea cu ea propria bucătică de Polonie.

Britannia Road 22, Ipswich

„Pare o casă cu noroc“, se gândește Janusz. Face un pas în spate, pentru a vedea mai bine casa de pe Britannia Road, de la numărul 22, și admiră proprietatea îngustă, construită din cărămidă roșie, cu cele trei ferestre ale ei și ușa albastră. Ușa are un vitraliu colorat; un răsărit galben, încadrat de o bordură verde, cu o pasăre albastră în centru. E tipic englezesc și-l face să zâmbească. Este exact ce căuta.

Casa e ultima din șirul de clădiri terasate și se află lângă un teren bombardat, dar, cumva, a scăpat fără stricăciuni. Singurul semn e o crăpătură în geamul colorat, o linie care trece prin pasărea albastră și din cauza căreia aceasta pare că ar avea probleme dacă ar încerca să zboare. În afară de asta, pare că războiul nici n-ar fi atins clădirea. Știe că e imposibil, dar îi place ideea. Poate casa își va împărți norocul cu el, cu soția și cu fiul lui.

— Nu vă faceți probleme pentru panoramă, spune agentul imobiliar, arătând spre terenul pustiu pe care aleargă copiii cu fețele murdare. O să se rezolve rapid. O să punem iar orașul pe picioare, cât ai zice pește.

Își potrivește manșetele jachetei de tweed și-i înmânează un set de chei.

— Pofțiți. Sunt ale dumneavoastră. Sper să vă simțiți bine aici. Pot să vă întreb de unde sunteți?

Janusz așteptase întrebarea asta. Primul lucru pe care vor să-l știe oamenii este de unde vii.

— Polonia, zice. Sunt polonez.

Agentul imobiliar scoate o tabacheră din buzunarul interior al jachetei.

— Vorbiți o engleză al naibii de bună! Ați fost în armată, nu-i așa?

Și asta e a doua întrebare. *Ce cauți aici?* Dar Janusz se simte în largul lui în țara asta. Știe cum se poartă oamenii și cum merg lucrurile. Trebuie să te exprimi simplu și la obiect. Dă-le de înțeles că ești de partea lor și sunt fericiți.

Prima oară când îl întrebase cineva de unde e, pe vremea în care faptul că era străin îl neliniștea, pentru că îl vedea ca pe un semn din naștere, ca pe o pată de culoarea vinului de porto care-ți sare în ochi, încercase, din nefericire, să răspundă. Nu era de mult în Anglia, de-abia de un an, și entuziasmul nenorocit și gălăgios pentru război al noilor săi tovarăși iscase un fel de foc în inima lui. O văpaie puternică i-a aprins sângele și i-a dat un curaj pe care nu-l avusese niciodată până atunci. Era într-o cantină plină de fum, cu o mulțime zgomotoasă de soldați din Forțele Aeriene Regale, care beau bere de culoarea uleiului de motor, iar el s-a apucat să-și spună povestea, întreaga călătorie din Polonia, de la începutul războiului, care îl purtase prin Franța și apoi în Anglia.

Și-a dat seama prea târziu că totul părea prea complicat și că oricum nu-l asculta nimeni. Nimeni nu voia să știe de femeile pe care le lăsase el în urmă. A continuat, împotmolindu-se în vocabular, sfârșind pierdut în propriile regrete, bolborosind cuvinte poloneze în halba de bere, vorbind despre lucruri dureroase precum dragostea și onoarea. Când a părăsit cantina și a ieșit în aerul revigorant al serii, când a privit cerul scăpărând de stele, i-a părut rău pentru fiecare cuvânt prostesc pe care-l spusese.

Își îndreaptă spatele și-și alungă lucrurile astea din minte.

— Am luptat în Forțele Aeriene Regale, spune, cu voce clară și fermă. Trupele poloneze. Am venit în 1940. De-atunci sunt aici.

— Aha. Așa deci...

Bărbatul zâmbește și-i oferă o țigară.

— Și eu am fost în armată. Am cunoscut câțiva flăcăi de-ai voștri. Mari băutori, polonezii!

Își aprinde țigara, aruncă bățul de chibrit pe jos și-i întinde cutia lui Janusz.

— Ai avut garnizoana pe-aici, așa-i?

— Nu, spune Janusz, luând cutia de chibrituri și dând încet din cap, în semn de mulțumire. Ne-am mișcat mult. Eu am fost demobilizat la Devon și mi s-a oferit un loc de muncă, aici sau în nord.

— Ei, o să vedeți că e o zonă destul de liniștită. Ipswich e un târgușor drăguț. Și v-ați luat casa asta la fix! Am o listă lungă de-un metru cu clienți care-o voiau. Dacă n-ați fi bătut la ușa mea chiar înainte să-mi încep programul, ar fi luat-o altul. E o casă bună pentru familiști. Aveți... Ăăă...

— Familie? Am o soție și un fiu. O să vină-n Anglia luna viitoare.

— O familie reunită, deci. Mă bucur s-aud asta.

Janusz trage din țigară, scoate un rotocol de fum și-l privește apoi destrămându-se.

— Sper. Au trecut șase ani de când nu i-am mai văzut.

Agentul imobiliar îl privește uimit, aplecându-și capul într-o parte.

— Greu... Dar stați liniștit, gândiți-vă c-aveți casa asta, o slujbă și că familia vine-ncoace. Dacă le adunați, v-alegeți cu un final fericit.

Janusz râde. Exact asta speră și el.

— Așa e, zice. Un final fericit.

Când ofițerul de la Crucea Roșie i-a spus că Silvana și Aurek au fost găsiți într-un lagăr britanic de refugiați, n-a fost în stare să zâmbească.

— Sunt într-o stare gravă, a zis ofițerul. Vorbea aproape șoptit. Au trăit într-o pădure. Cred că erau acolo de multă vreme. Mult noroc. Sper să fie bine pentru voi toți.

Janusz învârte pe deget inelul cu cheile de la noua lui casă, privind cum spatele învelit în jacheta de tweed al agentului imobiliar coboară sacadat dealul. Deci asta e. E pace. Și el are o casă. Un cămin în care să-i primească pe Silvana și pe Aurek, când vor sosi. Tatăl lui ar fi fost mândru de el, pentru că-și

reunește familia. Pentru că-și face datoria. Pentru că se gândește la viitor. Churchill însuși a spus că trupele poloneze ar trebui să se bucure de cetățenia și de libertatea Imperiului Britanic, iar Janusz l-a crezut. Marea Britanie e acum țara lui.

Dacă va mai vorbi vreodată cu părinții și surorile lui, dacă într-o zi îi vor răspunde la scrisori și-l vor găsi aici, speră ca ei să-nțeleagă că orașelul ăsta e locul în care a ales să trăiască.

Bagă cheile în buzunar și se gândește la alegerea pe care a făcut-o. Când i se oferiseră două slujbe, una într-o fabrică de biciclete din Nottingham și alta într-o uzină constructoare de mașini dintr-un orașel din estul Angliei, se dusesse la bibliotecă, ceruse o hartă a Marii Britanii și pusese degetul mare pe Ipswich. Un oraș mic, cu port, așezat de-a lungul liniei șerpuite a unui estuar albastru, care înainta spre mare. Cu degetul mic putea trece peste porțiunea albastră și atinge Franța. Asta l-a ajutat să se hotărască. Avea să trăiască în Ipswich, fiindcă așa avea să fie mai aproape de Hélène. Era un motiv stupid, mai ales că-ncerca din răpputeri să uite, dar îi mai alina durerea.

Cască și oftează din rărunchi. E bine aici. E aer curat, cât de cât, și e liniște. Casele de cărămidă, lipite unele de altele, se înșiră în trepte la vale. În depărtare, turla unei biserici, cu vârful acoperit de schelărie, se avântă spre cer. Janusz nu știe dacă schelăria e acolo pentru finalizarea unor reparații mult așteptate sau din cauza stricăciunilor provocate de război. Și nici nu-i pasă. Nu mai crede în Dumnezeu. Acum își pune speranțele în lucruri practice. Un loc de muncă unde să meargă în fiecare zi. O familie de care să aibă grijă și poate, cândva, un pic de fericire.

Dincolo de biserică, șirurile de case se înghesuie între râu și furnalele înalte ale fabricilor. În spatele lor sunt câmpuri și păduri. Deasupra lui Janusz, cerul e gri ca o gumă de mestecat, dar niște petice albastre mai răzbat din loc în loc. Hélène ar fi spus că e destul albastru cât să croiești o pereche de pantaloni de jandarm.

Își aprinde altă țigară și gândurile îi zboară spre Franța. Pentru câteva clipe își savurează slăbiciunea, dulce și bună ca o linguriță de zahăr în plus într-o cană cu ceai amar de cazarmă. Se gândește la casa de țară cu micul ei acoperiș roșu de țigla și cu obloanele

de lemn vopsite în albastru. Hélène stând în ușa de la bucătărie. Pielea ei bronzată și accentul cald, din sud, viața din ochii ei.

Își termină țigara și începe să bântuie din nou prin casă, făcând planuri și liste cu lucrurile care trebuie înlocuite sau cârpite. Trânteste la perete ușa din spate și iese cu pași mari în grădină. O bucată de pământ lungă, dreptunghiulară. Bucata lui de pământ. Se vede că iarba n-a mai fost cosită de ani de zile, iar urzicile și murii cresc în voie. În fundul grădinii e un stejar bătrân. Pare perfect pentru o casuță în copac, în care să se joace fiul lui. Iar după ce-o să tundă iarba și-o să plivească buruienile, aici o să pună ronduri cu flori și o parcelă cu zarzavat. O grădină englezescă adevărată, pentru familia lui.

Janusz se oprește în fața ușii, cu lista cu lucruri de făcut, și se uită la copiii care se joacă pe terenul pustiu de lângă casă. E greu de crezut că băiatul lui, Aurek, va fi în curând unul de-al lor. O să fie un tată bun pentru băiat. E hotărât să îndrepte lucrurile. În lumina difuză a după-amiezii, copiii strigă și chiuie, iar chiotele lor se pierd printre țipetele ascuțite ale pescărușilor de pe chei. Când le aude pe femei chemându-i prin case la ceai, încuie și pleacă să-și petreacă ultima noapte în camera închiriată.

La primărie, completează formularele și așteaptă la coadă să primească ajutorul pentru mobilă și vopsea, din partea guvernului. Mobila e adusă dintr-un depozit de lângă stația de autobuz și e toată la fel. Masivă, colțuroasă, făcută dintr-un lemn șubred, pătat și închis la culoare. Cumpără tapet de la Woolworths: „Zile de vară“ – crem, stropit cu șiruri de trandafirași roșii dispuse în diagonală. Cumpără cât să-i ajungă pentru salonașul din față și pentru dormitorul principal. Ia tapet și pentru camera lui Aurek, rugând-o pe vânzătoarea care-i spune c-are un fiu de aceeași vârstă să-l ajute.

Îmbacă pereții din hol și bucătărie într-un tapet bej, palid, ornat cu frunze de bambus răsucite și crenguțe subțiri, de un verde-deschis. Sus, pe hol și în baie, pune tapet trandafiriiu. Pe pereții din camera lui Aurek sunt formații de avioane gri. E o cameră destul de mare. Într-o zi, dacă o să meargă totul bine, o s-o împartă cu un frate.

În fiecare seară, vine de la lucru și se apucă să meșterească prin casă, oprindu-se doar atunci când simte că nu mai poate. Când pune capul jos, are senzația că brațele-i sunt tot întinse, vopsind și lipind tapet.

Noaptea, singur în pat, visează. Intră în casa părintească, urcând în fugă treptele de la intrare. Ușa masivă se deschide și-și strigă mama, dar știe c-a ajuns prea târziu și c-au plecat toți. Într-una dintre camerele goale, cu tavan înalt, stă o femeie brunetă, îmbrăcată într-o rochie galbenă. Se ridică, își scoate rochia și îi face semn, dar apoi, cu o viteză uluitoare, fulgerător ca un pește care înoată în șuvoi, visul își schimbă direcția și femeia dispare. Tresare și deschide ochii; inima îi bate cu putere. Își duce mâna spre locul dureros din vintre și-și afundă fața-n pernă. E convins că singurătatea asta o să-l omoare.

Gara Victoria e uriașă; chiar și la șapte dimineăta, locul e zgomotos și plin de oameni pierduți, care-l apucă pe Janusz de braț și-i pun întrebări la care nu poate răspunde. Își șterge transpirația de pe frunte cu o batistă și se uită la ceas. A tot repetat cuvintele pe care i le va spune când o va vedea: „A trecut mult timp“. E o propoziție nepretențioasă, și totuși încărcată de înțelesuri.

Se trezește încercând să-și amintească expresii în poloneză, dar a folosit atât de mult limba engleză, încât și-a pierdut elocvența. E ca atunci când încerci să-ți amintești numele colegilor de școală pe jumătate uitați; prea mare efortul și o răscolire nedorită a trecutului. Adevărul e că limba lui maternă e prea încărcată de nostalgie. După ce Silvana va învăța engleză, le va fi mai ușor. Va trebui să învețe, pentru că-și vor construi o nouă viață aici. „Bine-ați venit în Marea Britanie“ sunt alte cuvinte pe care se gândește c-ar putea să le folosească.

Călătorii iau cu asalt peroanele. Valizele sunt aruncate unele peste altele în cărucioare și peste tot vezi baloturi cu haine zdrențuite și alte obiecte personale. Oamenii trec pe lângă el, estompându-se în nuanțe de gri, cafeniu și bleumarin. Se uită prin mulțime și încearcă să nu se gândească la Hélène, la faptul

că-și imaginase cândva că pe ea o s-o întâmpine aici după război. Apoi vede o femeie care se uită spre el. O fixează pentru câteva clipe. Chipul ei se distinge dintre alte chipuri din mulțime și o recunoaște, plin de emoție. Îi revine totul în minte. E Silvana. Soția lui. Ridică mâna ca să-și scoată pălăria, o pălărie oribilă de fetru, cu boruri înguste. A primit-o la demobilizare, când i-au dat și costumul; ai putea să juri că e de carton. Își netezește părul, își netezește mustața cu degetul mare și cu arătătorul, tușește, strânge pălăria în mâini și se-ndreaptă spre ea. Silvana are un batic roșu pe cap și acum, că a recunoscut-o, i se pare că se ivește din mulțimea cenușie ca un mac singuratic într-un lan unduitor de grâu.

Janusz nu scapă din ochi baticul, iar când se apropie vede păsările brodate pe el: aripile deschise care îi adie peste frunte și se ascund apoi sub bărbia Silvanei. Pare mai slabă, îmbătrânită, are pomeții mai ascuțiți decât își amintea. Când îl recunoaște, scoate un mic țipăt.

Un copil slăbuț, brunet sare în brațele ei. Să fie Aurek? Să fie el? Ultima oară când îl văzuse era țânc, un bebeluș dolofan, cu părul buclat. Nici pentru prima tunsoare nu era suficient de mare. Încearcă să-i deslușească chipul, să găsească ceva familiar în trăsăturile lui, dar copilul se cațără pe mama lui ca o maimuță, trăgându-i baticul de pe cap, încleștându-și brațele în jurul gâtului ei și îngropându-și fața la pieptul ei.

Janusz rămâne nemișcat în fața lor, o clipă, și curajul îl părăsește. Dacă a făcut o greșeală prostească și oamenii ăștia sunt familia altcuiva? Dacă tot ce i se păruse că recunoaște fusese privirea rătăcită pe care femeia o poartă în ochi și propriile lui dorințe stinghere?

— Silvana?

Femeia se luptă cu copilul, încercând să-și tragă baticul la loc.

— Janusz? Te-am văzut în mulțime. Am văzut că te uitai după noi...

— Părul tău... spune el, uitând toate replicile repetate dinainte.

Silvana își duce mâna la cap și baticul îi cade pe umeri. Își ferește privirea.

— Îmi pare rău, spune el și nu știe dacă își cere scuze pentru că a zărit-o sau pentru că i se pare că deja a făcut-o să se simtă prost.

— Serios, n-am vrut... Ce mai faci?

Silvana își trage baticul la loc pe cap și îi înnoadă colțurile sub bărbie.

— Soldații l-au tăiat.

Cuvintele se disting cu greu în zarva și scârțâitul trenurilor care vin și pleacă și printre strigătele conductorilor de-a lungul peroanelor. Janusz face un pas timid către ea.

— Am trăit în pădure, zice ea. Ți-au spus? Ne-au găsit soldații și ne-au anunțat că războiul s-a terminat. L-au tăiat din cauza păduchilor. O să crească la loc.

— A, nu contează... Înțeleg, spune Janusz, deși nu înțelege.

Copilul ține strâns un obiect de lemn. E ceva vag familiar. Janusz se încruntă.

— E morișca pe care a făcut-o tatăl tău?

Silvana deschide gura să spună ceva, dar se răzgândește. Observă că se îmbujorează ușor. Sigur că e morișca. Lemnul închis la culoare, cioplit... Trebuie să fie morișca. Zâmbește ușurat, liniștindu-se dintr-odată. Bineînțeles că este familia lui.

— Ai păstrat-o până acum? Pot s-o văd?

Întinde mâna, dar băiatul strânge jucăria la piept și scoate un mârâit.

— E obosit, spune Silvana. Călătoria l-a obosit.

E șocant să vezi un copil așa de slab. Chipul fiului lui are un soi de transparentă, pielea întinsă scoțând în evidență structura osoasă; pe Janusz îl doare inima ca o vânătaie moale.

— Aurek? E mic, nu-i așa? Salut, puștiule! Nu te speria. Sunt... sunt tatăl tău.

— Ai mustață, spune Silvana, trăgându-l pe băiat pe celălalt șold. E diferit. Arăți altfel.

— Mustața? O am de ani de zile. Am și uitat de când.

— De șase ani, spune ea.

El dă din cap.

— Și ai mei? Știi ceva de ei? De Eve? Știi unde e?

Ochii Silvanei se întunecă. Pupilele i se dilată și strălucesc și e sigur c-o să-i spună că Eve a murit. Că au murit cu toții. Își ține respirația.

— Nu știu, zice ea. Îmi pare rău. Nu știu unde sunt.

— Nu știi?

— Nu i-am mai văzut după ce-ai plecat.

De ani de zile aștepta să primească vești despre familia lui. Sperase că Silvana o s-aducă scrisori, vești de la ei. Se privesc tăcuți, până când Janusz vorbește din nou.

— Ei bine, ați ajuns.

Silvana răspunde șoptit, așa că trebuie să se aplece spre ea ca s-audă ce spune.

— Nu-mi vine să cred. Nu-mi vine să cred c-am ajuns.

Janusz râde, ca să nu-l copleșească lacrimile. Îi strânge mâna, petrecându-și degetele peste ale ei. Se simte dintr-odată obosit. Singurul lucru pe care-l poate face acum e s-o privească în ochi.

— Cred că ne-am schimbat amândoi... dar nu contează, spune, încercând să pară relaxat. Pe dinăuntru suntem aceeași. Timpul nu schimbă sufletele.

De cum rostește cuvintele, își dă seama că e o minciună. Și ea își dă seama. O vede în ochii ei. Războiul a schimbat pe toată lumea. Și părul Silvanei nu e doar prea scurt. A devenit cărunț.